

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

USE OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES DURING THE INVESTIGATION OF WAR CRIMES

Капустіна М.В., к.ю.н.,
доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Демидова Є.Є., к.ю.н.,
доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Латиш К.В., к.ю.н.,
доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті розглянуто можливості та призначення сучасних інформаційних технологій при розслідуванні воєнних злочинів. До таких сучасних інформаційних технологій належать: інформаційна система «Книга катів українського народу»; електронний реєстр геномної інформації людини; єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; аналітичний додаток «Воєнні злочинці РФ» та он-лайн платформи для фіксації злочинів російської федерації проти цивільного населення України. Наголошено на тому, що використання цих сучасних інформаційних технологій має важливе значення для розслідування та розкриття воєнних кримінальних правопорушень національними органами кримінальної юстиції, а інформація, що в них міститься може бути використана для кримінального переслідування й покарання осіб, що вчинили воєнні злочини Міжнародним кримінальним судом та в спеціальному міжнародному трибуналі

У статті акцентовано увагу на чинниках, що зумовлюють необхідність використання сучасних інформаційних технологій при розслідуванні кримінальних правопорушень та перевагах сучасних інформаційних технологій. Окреслені порушення міжнародного гуманітарного права належать до категорії воєнних злочинів.

У статті наголошено на тому, що перед системою органів досудового розслідування постали нові виклики, пов'язані із необхідністю швидкого, всебічного та якісного документування, збирання доказової бази масових кримінальних порушень міжнародного гуманітарного права, багато з яких доводиться розслідувати вперше в умовах відсутності напрацьованих криміналістичних методик. У зв'язку з цим виникає необхідність у прийнятті неординарних і кардинальних рішень задля запровадження дієвого механізму боротьби з цими злочинними проявами. Досягнення зазначеної мети можливо за рахунок забезпечення досудового розслідування новітніми засобами, розробка яких має ґрунтуватися на положеннях цифрової криміналістики, узагальненні та аналізі передової національної й міжнародної судово-слідчої практики, досягненнях науково-технічного прогресу.

Ключові слова: інформаційні технології, розслідування воєнних злочинів, електронні реєстри, он-лайн-платформи, інформаційні аналітичні системи.

The article discusses the possibilities and purpose of modern information technologies in the investigation of war crimes. Such modern information technologies include: information system «The Book of executioners of the Ukrainian people»; electronic register of human genomic information; a single register of persons missing under special circumstances; analytical application «War criminals of the Russian Federation» and online platforms for recording crimes of the Russian Federation against the civilian population of Ukraine. It is noted that the use of these modern information technologies is important for the investigation and disclosure of military criminal offenses by national criminal justice authorities, and the information contained in them can be used to prosecute and punish persons who have committed war crimes by the International Criminal Court and in a special international tribunal.

The article emphasizes the factors that determine the need to use modern information technologies in the investigation of criminal offenses and the advantages of modern information technologies. The outlined violations of international humanitarian law belong to the category of war crimes.

The article emphasizes the fact that the system of pre-trial investigation organs faces new challenges related to the need for quick, comprehensive and high-quality documentation, gathering the evidence base of mass criminal violations of international humanitarian law, many of which have to be investigated for the first time in the absence of developed criminalistic methods. In this regard, there is a need to take extraordinary and radical decisions in order to introduce an effective mechanism to combat these criminal manifestations. Achieving the specified goal is possible by providing pre-trial investigation with the latest tools, the development of which should be based on the provisions of digital forensics, generalization and analysis of advanced national and international forensic practice, achievements of scientific and technical progress.

Key words: information technologies, investigation of war crimes, electronic registers, online platforms, information analytical systems.

Постановка проблеми. Масштаби і серйозність злочинів вчинених в період повномасштабного вторгнення РФ є безпрецедентними в історії України. Так, станом на кінець квітня 2023 року зареєстровано 81133 злочинів агресії та воєнних злочинів. З них 80626 порушень законів та звичаїв війни (ст. 438 КК); 70 планувань, підготовки або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК); 53 випадків пропаганди війни (ст. 436 КК) тощо [1].

З перших днів повномасштабного наступу на Україну російські війська вчиняють дії, які становлять загрозу не тільки для України та її громадян, а і для всієї міжнародної спільноти. Це й авіа удари по цивільній інфраструктурі міст та селищ, масові вбивства мирного населення, згвалтування, катування цивільних та полонених, викра-

дення активістів, волонтерів, журналістів, представників органів місцевого самоврядування, застосування забороненої зброї та ін. Всі ці дії, а також низка інших серйозних порушень міжнародного гуманітарного права належать до категорії воєнних злочинів. В статті 8 Римського Статуту Міжнародного кримінального суду закріплено, що воєнним злочинами є:

1) грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких дій проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції, а саме: а) умисне вбивство; б) катування або нелюдське поводження; в) умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю; г) широкомасштабне знищення

і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо; г) умисне позбавлення військовополоненого або іншої особи, що перебуває під захистом, права на справедливий і звичайний суд; д) незаконна депортація або переміщення чи незаконне позбавлення волі; е) взяття заручників;

2) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, а саме: а) умисне спрямування нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у воєнних діях; б) умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями; в) умисне спрямування нападів на персонал, об'єкти, матеріали, підрозділи або транспортні засоби, задіяні в наданні гуманітарної допомоги; г) умисне вчинення нападу з усвідомленням того, що такий напад призведе до випадкової загибелі чи поранення цивільних осіб; г) напад на незахищені й такі, що не є військовими цілями, міста, села, помешкання або будівлі; д) умисне спрямування нападів на будівлі, призначені для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, на історичні пам'ятники, госпіталі та місця зосередження хворих і поранених за умови, що вони не є військовими цілями; е) заповідання особам, які перебувають під владою ворожої сторони, фізичного каліцтва; є) розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом; ж) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе поводження; д) згвалтування, примусова вагітність тощо [2].

Отже, очевидним є той факт, що ефективне розслідування таких злочинів вимагає задіяння не аби яких ресурсів і відповідної компетенції слідчих, експертів, прокурорів. Перед системою органів досудового розслідування постали нові виклики, пов'язані із необхідністю швидкого, всебічного та якісного документування, збирання доказової бази масових кримінальних порушень міжнародного гуманітарного права, багато з яких доводиться розслідувати вперше в умовах відсутності напрацьованих криміналістичних методик.

У зв'язку з цим виникає необхідність у прийнятті неординарних і кардинальних рішень задля запровадження дієвого механізму боротьби з цими злочинними проявами. Досягнення зазначеної мети можливо за рахунок забезпечення досудового розслідування новітніми засобами, розробка яких має ґрунтуватися на положеннях цифрової криміналістики, узагальненні та аналізі передової національної й міжнародної судово-слідчої практики, досягненнях науково-технічного прогресу.

Мета статті – аналіз можливостей і призначення сучасних інформаційних технологій, таких як електронні реєстри, он-лайн-платформи, інформаційні аналітичні системи, що використовуються при розслідуванні воєнних злочинів.

Виклад основного матеріалу. У структурі криміналістичного забезпечення, як сукупності (системи) засобів, розроблених наукою криміналістикою та апробованих судово-слідчою практикою, що використовуються на основі отриманих знань та вмінь, відповідно до загальних засад й завдань кримінального провадження, працівниками органів кримінальної юстиції з метою протидії воєнним злочинам особливе місце займають сучасні інформаційні засоби, що використовуються для розкриття та розслідування цих кримінальних правопорушень.

На необхідність активного впровадження та використання інноваційних, цифрових та інформаційних технологій у процесі розслідування кримінальних правопорушень неодноразово в своїх працях наголошували такі науковці, як В.В. Білоус, В.А. Журавель, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, М.В. Шепітько та ін. [3–6].

Вивчення та аналіз літератури й судово-слідчої практики надає можливість висловити власні міркування здебільшого практичної спрямованості щодо необхідності використання у процесі розслідування кримінальних правопорушень сучасних інформаційних технологій та визначити їх переваги.

По перше, безперечним фактом є те, що результативність розслідування кримінальних правопорушень істотно залежить від того масиву значимої інформації, який є в розпорядженні у слідчого. В процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень інформація повинна мати ряд характеристик, серед яких велике значення має її системність. Під останньою розуміється систематичний збір даних, їх оновлення та впорядкування, а саме створення певних видів обліку інформації.

По друге, інформаційно-аналітична робота при розслідуванні кримінальних правопорушень включає збирання, зберігання, систематизацію та аналіз доказової й орієнтуючої інформації з метою прийняття оптимальних тактичних і процесуальних рішень.

По третє, слідчий, при постійному аналізі величезного масиву інформації, повинен виокремлювати з неї криміналістично значущу. Це завдання ускладнюється труднощами отримання відомостей з різних джерел, постійним дефіцитом часу, а нерідко і недосвідченістю або недостатньо професійним рівнем самого слідчого. Крім того, при розкритті кримінальних правопорушень, які доводиться розслідувати вперше (воєнні злочини) слідчий вирішує складні тактичні та пізнавальні завдання. Такі завдання взагалі не можуть бути вирішені без належного, сучасного інформаційно-аналітичного забезпечення.

По четверте, інтенсивне впровадження в діяльність правоохоронних органів засобів комп'ютерної та цифрової техніки також стимулює використання інформаційно-аналітичних методів. Цей процес помітно впливає на організацію розслідування кримінальних правопорушень, методичне забезпечення слідчої, оперативно-розшукової, експертної діяльності, наукову організацію їх праці, оптимізує збирання, зберігання, систематизацію і аналіз доказової й орієнтуючої інформації.

По п'яте, вітчизняний та зарубіжний досвід використання інформаційно-пошукових систем в практиці боротьби із злочинністю, облік можливостей, дозволяє зробити висновок про те, що сучасні інформаційні технології, що використовують засоби автоматизації та цифрової техніки, містять в собі величезні потенційні резерви підвищення ефективності діяльності органів кримінальної юстиції. Автоматизація як процес загального якісного поліпшення технології обробки інформації істотно підвищує оперативність і ефективність криміналістичних інформаційно-пошукових систем.

По шосте, активне використання сучасних автоматизованих інформаційних систем сприяє оперативному отриманню криміналістично-значущої інформації, і як наслідок швидкому та якісному розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень. Більш того, цінність таких систем визначається їх практичною спрямованістю.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що до сучасних інформаційних технологій, які використовуються при розслідуванні воєнних злочинів та сприяють їх розкриттю слід віднести наступні:

1) інформаційна система «Книга катів українського народу». В цій інформаційній системі містяться верифіковані відомості про російських військовослужбовців, які вчинили та продовжують вчиняти злочини на території України. Відомості щодо воєнних злочинців збираються в режимі реального часу, тобто інформаційна база цієї системи постійно доповнюється. Крім того, за формою зворотного зв'язку кожен українець, який став жертвою російської агресії, може розпізнати злочинця та надати

додаткові відомості, які буде використано для фіксації фактів злочинів РФ в Україні [7];

2) електронний реєстр геномної інформації людини, який являє собою інформаційно-комунікаційну систему, що забезпечує збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, поновлення, пошук, використання і поширення (розповсюдження, передачу) геномної інформації людини. Під геномною інформацією людини розуміють відомості про генетичні ознаки людини. Електронний реєстр геномної інформації людини надає можливості: ідентифікувати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення; розшукати особу, яка зникла безвісти; ідентифікувати невпізнаних труп людини, її останків та частин; ідентифікувати особу, яка не здатна через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе [8];

3) єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, який являє собою електронну базу даних, яка призначена для зберігання, захисту, обробки, використання і поширення визначеної законом інформації про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, їх невпізнані останки, наявність чи відсутність рішення суду про визнання осіб, зниклих безвісти, безвісно відсутніми або оголошення померлими, а також інших даних, що використовуються для забезпечення обліку осіб, зниклих безвісти, з метою їх розшуку. Особою, яка зникла безвісти за особливих обставин визнається особа, яка зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру. Цей єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, створюється для накопичення та централізації відомостей та даних про таких осіб, а також обліку інформації, необхідної для їх ефективного розшуку. Структура Реєстру складається із взаємопов'язаних розділів, які містять: відомості про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; відомості про невпізнані тіла (останки) померлих (загиблих) осіб та пов'язані з ними речі, документи [9–10];

4) аналітичний додаток «Воєнні злочинці РФ». Цей аналітичний додаток був розроблений шляхом опрацювання та систематизації відомостей, що розміщені Головним управлінням розвідки України на своєму вебресурсі про ворогів України. Аналітичний додаток «Воєнні злочинці РФ» дає можливість доступної та наочної демонстрації менеджменту ворога щодо географії залучення й використання людського ресурсу та видів військ у війні.

В цьому додатку відомості сортовано за такими окремими ознаками, як вік, ранг, географія тощо. Крім того, містяться відомості про персоналії загарбників [11];

5) он-лайн платформи для фіксації злочинів російської федерації проти цивільного населення України. Аналіз Інтернет ресурсів свідчить про те, що на сьогодні в Україні та міжнародній арені функціонують десятки таких платформ. Основними з них є наступні:

а) міжкурядова платформа для збору доказів для захисту та представництва України в Європейському суді з прав людини та Міжнародному суді ООН. Веб-платформа створена у спільній координації Офісу Президента, Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України та Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим для ефективного збору і обробки інформації про порушення прав людини російською федерацією;

б) WarCrimes.gov.ua – національна платформа, розроблена в межах співробітництва Офісу Генерального прокурора та інтелектуальної громадської ініціативи «IT Defends» з метою документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, вчинених російською федерацією в Україні;

в) онлайн-архів російських воєнних злочинів, створений Міністерством закордонних справ України разом із закордонними партнерами. Відомості цього онлайн-архіву постійно оновлюються у взаємодії з українськими правоохоронними органами та міжнародними організаціями й моніторинговими місіями;

г) електронний додаток для документування злочинів eyeWitness to Atrocities розроблений за ініціативи Міжнародної асоціації юристів – International Bar Association. Він допомагає фіксувати фото- та відеодокази, які потім будуть передані до органів влади України та Міжнародного кримінального суду, що розслідує воєнні злочини Росії проти України [12].

Висновок. Резюмуючи вищезазначене вважаємо, що використання сучасних інформаційних технологій має важливе значення для розслідування та розкриття воєнних кримінальних правопорушень національними органами кримінальної юстиції, а інформація що в них міститься може бути використана для кримінального переслідування й покарання осіб, що вчинили воєнні злочини Міжнародним кримінальним судом та в спеціальному міжнародному трибуналі, створення якого було одностайно ухвалено резолюцією під час зимової сесії 26 січня 2023 року Парламентською Асамблеєю Ради Європи (ПАРЄ).

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний веб-портал – Офіс Генерального Прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua>
2. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
3. В. В. Білоус Інноваційні напрямки інформатизації судочинства // *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2011. Вип. 11. С. 97–106.
4. Журавель А. В. Криміналістичні методика: сучасні наукові концепції: монографія. Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2012. 304 с.
5. Шевчук В.М. Інноваційні криміналістичні продукти у правозастосовній діяльності: поняття, ознаки та проблеми впровадження у практику. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2020. Т. 26. С. 139–155. URL: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom26/20.pdf>
6. Шепітько В.Ю., Шепітько М.В. Криміналістика та судова експертиза в структурі юридичної доктрини. *Право України*. 2021. № 8. С. 12–27. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/4738.pdf>
7. Книга катів українського народу. База російських військових, які чинили злочини в Україні. URL: <https://russian-torturers.com>
8. Закон України Про державну реєстрацію геномної інформації людини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>
9. Закон України Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>
10. Положення Про Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Затв. Наказом МВС України 22.08.2022 № 535. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-22#Text>
11. Офіційний веб-портал – Головного управління розвідки Міністерства оборони України. URL: <https://gur.gov.ua/content/war-criminals-ff.html>
12. Комітет з прав людини інформує про платформи фіксації та розслідування злочинів російської федерації проти цивільного населення України. Ми разом проти російської агресії: текстова публікація. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222106.html>